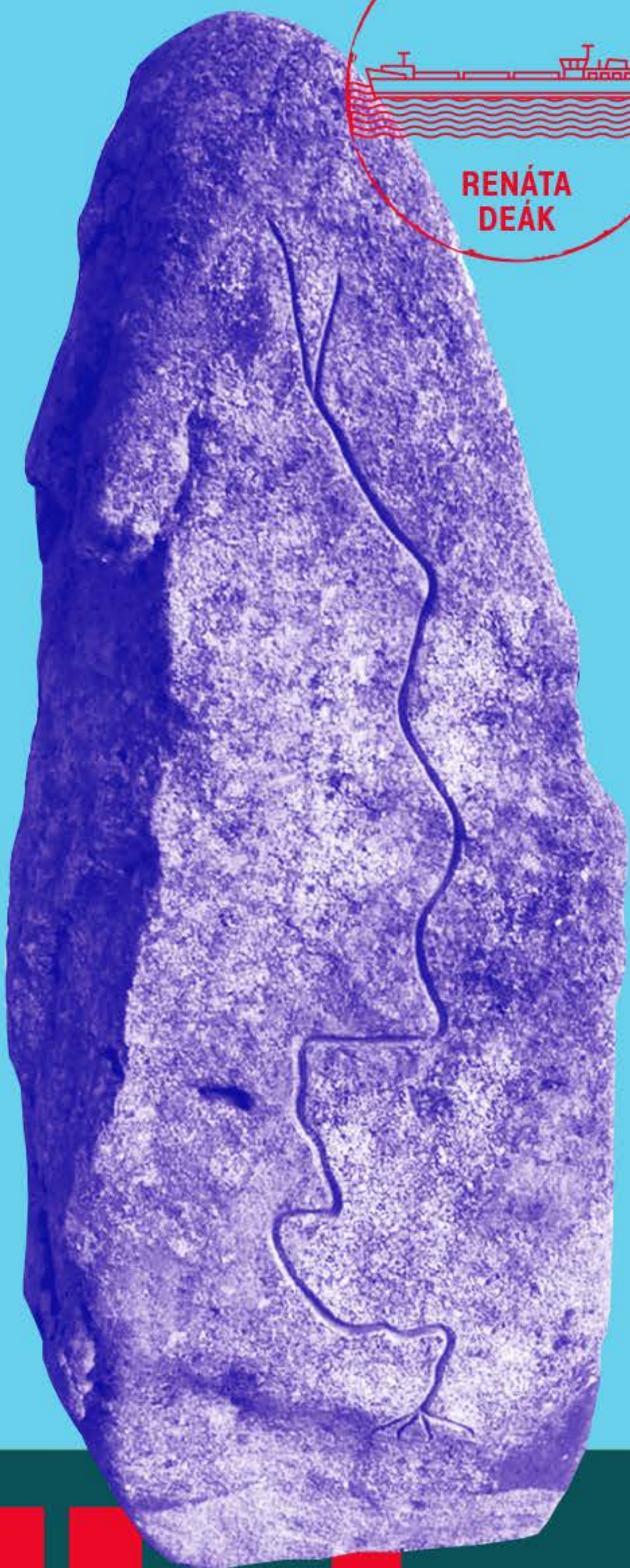

Péter

Esterházy

Pohlád

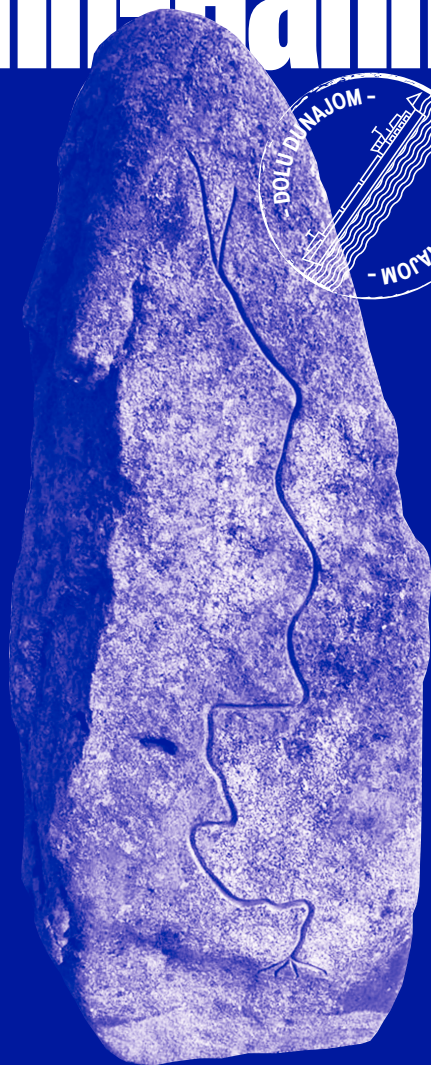
gröfky

Hann-

Hann

BR&K

Pohlád grófký Hahn-Hahn

román

Preklad knihy bol podporený
z verejných zdrojov prostredníctvom
Fondu na podporu umenia.

Copyright © 1991 by Péter Esterházy
Original title: Hahn-Hahn grófnő pillantása
Originally published by Magvető
Slovak translation © Renata Deáková, 2024
Design & Layout © Matúš Hnát, 2024
Slovak edition © BRAK, 2024

Péter

Esterházy

**Pohlád grófky
Hahn-Hahn**

BRK

OBSAH

1. „Nekvákaj. Stupňuješ chaos.“ 11	8. Je zle 51
2. Mŕtve rameno Nelly 14	9. Hindemithova veľká láska 57
3. Ein Wintermärchen 20	10. „Sklony k priekom...“ 61
4. „Ach, Roberto, to sú prisilné slová!“ 27	11. Pred telkou v Biberachu 64
5. Modlitba za vetu 33	12. Ulmská záhať a vír 76
6. Roberto rozpráva 36	13. Srdce 83
7. Hrad kniežata Modrofúza 46	14. Pokračovanie ulmskej záhate a víru 91

15.	22.
Schody	Pokračovanie
95	pokračovania pravdy (<i>cestovateľský denník</i>)
16.	206
Viedenský zvrät	23.
111	Pokračovanie pokračovania
17.	pokračovania pravdy
Viedenské tajomstvo	(<i>cestovateľský denník</i>)
127	220
18.	24.
Lodný denník	Atď. pravdy
140	(<i>cestovateľský denník</i>)
19.	245
Le città invisibili	25.
(Neviditeľné mestá)	Dlhý deň
153	253
20.	(<i>Ne</i>)použitá odborná
Pravda	literatúra
187	258
21.	Register mien, miest, zvierat,
Pokračovanie pravdy	vecí, rastlín, pojmov
191	260

„Nekvákaj. Stupňuješ chaos.“

Mal som istého vzdialeného, fantastického a tajomného strýka, ktorého každý volal len Roberto, akoby to bol taliansky gigolo. Teda okrem môjho otca, ten ho nevolal nijako, „nevzal jeho meno do úst“. Nebol to náš pokrvný príbuzný. Na krátky čas sa stal členom našej rodiny ako manžel daktorej Tante z matkinej strany, a to dokonca rovno tam, kde sa oná vetva hravo a osudovo dotýkala vetvy otcovej – jedna je rieka, hoc bárskoľko ramien má.

Roberto zo seba zakaždým urobil sviatok; keď sa zjavil, lepšie povedané, keď k nám nečakane zavítal, bola odrazu nedeľa. Jeho manželka, naša Tante, menom Ira (neskôr sme s bratom našli na povale jej akt, olejomalbu, a veľmi sme si ju za to vážili), v roku 1949 náhle vycestovala do Brazílie. Roberto zostal. Z ich manželstva pre neho vyplývala oná jednoznačná výhoda, že ho začiatkom roka 1951 tiež vysídlili, hoc sám by, podľa práva, na čosi také nemal nárok. Dostal sa na Hortobágy, podľa ruského vzoru do *vyhnanstva*. Pozabudlo sa však, že naša krajina vyhnanstvám veľmi nežičí, lebo keby mal človek milú trebárs aj v Egeri, pokojne ju môže navštíviť hoci aj na otočku.

Aj tam, kde sme boli vyhnaní my, do tej dedinky na severovýchode Maďarska, aj tam nás z času na čas prišiel pozrieť, nosil nám dokonca darčeky, akoby bol bohatý príbuzný z cudziny, a nie rovnaký „von odkundes“ ako my. Mama pri ňom priam omladla, šantili spolu ako deti, boli ako súrodenci, aspoň mne sa tak zdalo, túžobne som sa na nich díval, na kvázisestru a kvázibrata, zrejme aj preto, lebo ja som staršiu sestru nemal, hoci som vždy po jednej (dvoch) túžil.

Spomínam si, ako v istý večer mama, ktorej tvár ešte stále žiarila celodennou slávnosťou menom Roberto, so smiechom otcovi zahlásila: „Vždy som chcela byť takáto, vždy presne takáto.“ Otec jej nevrlo odvrkol: „Nekvákaj, stupňuješ chaos.“ Stupňuješ chaos, to bola otcova obľúbená veta a jediná, ktorú adresoval Robertovi, presne viem kedy, 28. júna 1963. Viem to s istotou, lebo na druhý deň, na Petra a Pavla, som cestoval do Viedne, na prázdniny, presnejšie, popchnúť svojich príbuzných k realizácii projektu s názvom „letné prázdninovanie kvázi-vidieckeho synovca“. Zakaždým ma napchávali polievkami z Maggi kociek – z ktorých sa mi ešte aj dnes dvíha žalúdok. Zajedal som ich chlebovými guľôčkami, prípadne som svoje trápenie zmierňoval tajným polievaním izbových rastlín v črepníkoch – a napokon šups, strčili ma do charitatívneho tábora kdesi v Salzkammergute. Vtedy som ešte netušil, ako mi je dobre.

„Nazdar, pupák!“ – pozdravil ma 29. vo vlaku vysmiate mladý muž. Ja som v tom čase vykal aj rodičom, Roberto bol jediný dospelý, ktorému som tykal.

„Starec!“ – vyskočil som a hneď som sa začervenal.

„Vieš o všetkom?“ spýtal sa ma. Vedel som, nazdával som sa, že viem. V predošlý večer ho otec z nášho domu

vyhodil. Zobudil som sa na hluk potýčky. Otec tisol Roberta von z bytu, a ten sa sotva bránil; ale, ale, opakoval dokola, matka mlčala, aj ona sa len dívala, ako ja. „Stupňuješ chaos.“ Roberto sa stále smial. So smiechom otcovi odpovedal, a v čom sa chaos líši od nerozpoznaného komplikovaného poriadku? „Von!“ Vety si dokážem veľmi presne zapamätať. Roberto si zapálil, žmurkol na tabuľu *Zákaz fajčenia!*, nepočkal na moju prípadnú odpoveď a povedal, že večer sa s mojím otcom dohodol, o čom už zrejme viem, že budeme cestovať spolu, budeme cestovatelia, precestujeme Dunaj, atď., aj tak ma strašne nudí solídna starostlivosť mojej tety a jej famílie, atď. – „No, pupák.“

„V poriadku,“ – prikývol som, akoby som o tom rozhodoval ja a práve vtedy. O tom, čo som videl cez škáru dvier, som pomlčal.

Mŕtve rameno Nelly

Franz či Joseph, alebo Thomas, ktorého meno som si nedokázal zapamätať, nás vo svojom sivom obleku očakával na stanici Westbahnhof a v rukách krútil plochou brigadírkou. Už mi bolo jasné, že sa s ním neoplatí nahať a batožinu som mu rovno podal. Nikdy nemal náladu, nemal zlú náladu, skôr by som povedal, že bol ako stroj. Vraj či malo panstvo príjemnú cestu? Prirodzene. A že pán gróf sa už akiste nevie dočkať zaslúženej vakácie. Pán gróf som bol ja, a vtedy, ako trinásťročný, som pokladal toto oslovenie za absolútne primerané. Opieral som sa o svoje čitateľské zážitky. Náladu síce nemal, zato v ňom však prebývalo napätie, dnes by som ho nazval odvekým napätím. Tmavomodrým, veľkým Citroënom sme sa šinuli dolu po Mariahilfer Strasse, moje oči privykuté na fádnu šed' sa nedokázali nabažiť farebných reklám. Roberto sa s nami vôbec ne bavil.

Pred niekoľkými rokmi sa mi naskytla práca, ako sa vraví, v pradávnom rodinnom sídle, orlom hniezde (MENO NIE JE DÔLEŽITÉ), v kaštieli sa *ukrývala* vzácna knižnica, uzamknutá pred verejnosťou, a ja som dúfal,

že v nej nájdem niečo, čo by sa mi mohlo hodiť (nenašiel som, iba ak to nenájdenie, *teda toto*), dostal som povolenie od príbuzných a v dohodnuté predpoludnie som sa mal „hlásiť“ v Kancelárii. Parkoval som na zakázanom mieste, a keď som pozrel na dom, na tabuli stálo pred slovom Platz moje rodné priezvisko. Zabudol som na ducha francúzskej revolúcie a nesprávne sa nazdával, že ten, kto ma na tomto mieste bude schopný pokutovať, bude iste čarodejník. (Čarodejník s tvárou mladého policajta nacenil európsku emancipáciu na 150 šilingov.)

Kanzlei vyzerala presne ako to predpisujú romány o monarchii. Štyria nudní siví muži neurčitého veku sa povýšenecky skláňali nad stolmi, s glotovými nálaktovníkmi, ako sa patrí. Na môj pozdrav sa ani nehli, čosi odštekli. Povedal som, že hľadám pána forstmeistra Nabucca. Najmladší z nich si ma premeral. Vraj najvyššieho forstmeistra. Ktosi nižšie postavený mi už zrejme nestačí. Zagánil na mňa (očni lekári by si to užili). Zhovievavo som povedal, že pán najvyšší forstmeister ma očakáva. Na slovo očakáva sa chytil.

„Ráčte si počkať,“ – zručol.

„Dobre,“ – prikývol som. Prešľapoval som ako v Kafkovom románe, v ktorom vydavateľ zaručoval happy ending, skrátka v riadne desivom. O malú chvíľu som začal pokašľovať, brúsiť si hrdlo. Teraz zdvihol hlavu druhý. Z jeho tváre sa na spisy zosypal prach. Na nič sa nespýtal, len zdvihol obočie. Mohol byť starší ako predošlý, ale mladší ako ja. (Do svojich tridsiatich piatich rokov som delil ľudí podľa toho, či sú starší alebo mladší ako ja, a keď mladší, tak s ktorým mojím mladším bratom sú rovesníci...)

„Ako som už bol povedal...“

„Od začiatku!“ zreval náhle.

„Pardon?“ Úradník je tvor nadutý a zbabelý. Teraz nasledovalo toto. Vraj na čo a na koho tu ráčim čakať. Táto ľahkovážna parafráza ma začala nudiť. Lenže hentí si ju práve začínali užívať. Pohadzovali si ma navzájom v dobrom rozmare plnom poučovania, vyhrážok a nudy. A boli mi dokonca aj trocha vďační, že ich tak dobre zabávam.

„Boli by ste takí láskaví a ohlásili ma?!“ Sklamane na mňa pozreli.

„A koho, prosím? Koho máme ohlásiť? Drahý pane, koho, pre boha živého!“ Dali mi na vedomie, že neexistujem, že existuje len ten, koho pomenujú oni a tam sme ešte nedospeli. Neznášal som ich utáraný rakúsky dialekt. (Hoci pôvodne som nemal v láske nemeckú nemčinu, lebo môj otec sa jej vždy vysmieval, uťahoval si z nej. Meer-rettich-tunke a podobne, preto sa mi rakúština zdala *ľudskejšia*. Lenže neskôr, keď som počul rečniť politikov, zdala sa mi už len *grambl'ová*. V tom čase som ešte tvrdil: Najkrajšie sa po nemecky hovorí v Prahe. Akoby som to dokázal posúdiť. Mám zopár takýchto otcovských viet. Harabúrd odložených panstvom...)

Potichu som vyslovil svoje meno.

Niečo také som v živote nevidel. Všetci štyria, akoby ich vystrelili pružiny, vyskočili, zrazili päty ako vo farebnom filme, zdvihli trochu brady a zízali na mňa. Ich výrazy nedokázali držať krok s prudkým vývojom udalostí a na okamih im ešte uviazla na tvárach zlosť, nuda, arogancia. No rýchlo nad nimi prevzala moc *zúfalá poníženosť*, presne tak, stáročné napätie. Aby som sa nerozosmial, najmladšiemu z nich som rýchlo povedal čosi ako drahý chlapče, pokoj, kurva, som tu v súkromnej záležitosti – lenže ten už bežal, a aj ostatní sa odrazu rozutekali, mňa sotili na stoličku a najstarší z nich, so zaslzeným

pohľadom dokola opakoval: „Urodzený pán, urodzený pán!“ A hladkal ma po vlasoch.

Šoféra po nás poslala tant' Nelly. Nellyka bola princezná, princezná a stará panna, a veľmi múdra. Som stará ako storočie, vravievala rada. Vedela skvele hrať šach, ešte aj vlani mi ľahučko dala mat, v podstate už bola na smrteľnej posteli, po porážke, ledva prepletala jazykom a občas aj pustila slinu. I ja som bol vraj bystrý, teda, ešte ako chlapec, tak sa o mne povrávalo, a to nás spojilo, dvaja kripli, hodili sme sa k sebe, „ukáž sa“, povedala, keď sme sa po prvý raz stretli, akoby len na mňa bola čakala, na môj um. Žiadne ternó.

Keď bola v mojom veku, pravidelne hrávala šach s Katharinou Schrattovou, slávnou herečkou, dôverníčkou Franza Jozepha. Die Schratt!

„Dobre hrávala,“ – vravievala. „Ver mi, celkom šikovne. Bola nevzdelaná, nepoznala odbornú literatúru, ale hrala zmyselne.“

„Zmyselne?“ – zachechtal som sa.

„Mala pre hru zmysel, tak som to myslela. Aj s jeho veličenstvom trávili čas hrou. Lenže on bol fušer, ukázal mi zopár partii. Banálne. Samá nuda a podlizovanie.“ – Často sme vysedávali vo Volksgartene. Pokračovala by, aj nie. Slnko nám svietilo do očí, žmúrili sme, klobúk si stiahla celkom do tváre, aby ju nespoznali, ale samozrejme všetci, naozaj všetci ju spoznali, no tvárili sa taktne, ako by tam sedela len pekná pani s dievčatom, moje malé šachy zo slonoviny sme jej položili na kolená a hrali sme. Šachovnica sa kĺzala hore-dolu. Šach, povedal som ja, aha, ona na to, kráľ má problém! Na čo ja: A cisár tiež! – na tom sme sa zasmiali. Volksgarten... Volksgarten je veľmi fajn...

Nellyka pochádzala z jedného z najvznešenejších rodov Monarchie, ktorý kedysi spôsobil Uhorsku množstvo nepríjemností, občas aj ruka v ruke s mojimi predkami. Pre mňa je všetko sága môjho rodu. Aj Nellyka sa ponášala na Monarchiu, keďže bola poskladaná z rozličných, navzájom si protirečivých častí: obrovská matróna, veľká ako skriňa, rozložitá, a predsa s malými rúčkami a jemným dotykom, jej husté, doslova mužsky husté obočie, poskakovalo ako chumáče, hore-dolu, ako fúz, alebo dva fúzy na nesprávnom mieste, *švihácke bajúze*, oči, divoko modré ako oči hviezdy zo spaghetti westernu, a jasný všetečný pohľad prezrádzali múdrosť, múdrosť, ktorá – ak nerátame šachy – nemala nijaký cieľ, lebo jej život nemal cieľ, ona sama ním istotne nebola. A zrejme mala aj strumu, priamo od jej brady viedla cesta, cesta z mäsa, po jej bujnú hrud', ktorej chýbal najmenší náznak ženskosti. Nosila nekresťanský drahé a nesmierne nevkusné šaty.

Nikdy v živote nepracovala, nikdy nič nechcela, dokonca nebola ani zbabelá, ak, tak nanajvýš natoľko, že nechcela byť ani mníškou. Domnieval som sa, že *všetko* chápem.

Nellyka, ako jediná na svete, sa tešila viac mne ako Robertovi. A z Roberta sa naozaj dalo veľmi tešiť. Polievka z Maggi už bola na stole. Grc, chleba, črepník. Obočie pripravené na skok, no Nellyka všetko trpezlivo súkala do seba.

„Začala už žatva?“ nikdy sa nezabudla spýtať. Chcela vedieť, čo sa v krajine deje, disciplinovaná vlastenka. „Ako sa má tvoj otec?“ obrátila sa na mňa. Dobre, prikývol som. Stupňuje chaos. Jedli sme. S Robertom sme strúhali grimasy. A on vykladal o plánoch svojej dunajskej cesty.

„Vaši mi mohli dať vedieť,“ zašomrala a vrhla svoj všetečný pohľad na mladého muža. Roberto bol teraz obzvlášť pekný, mihalnice mal ako Talianky, dlhé sťa metly, jeho opálená pleť sa v teple olejovo leskla, vlasy čierne až do modra mal pevne ulízané dozadu. Vyzeral, akoby práve vyliezol z vane. K jeho elegancii patrila aj ležérnosť. – „Povedz, Roberto, netajíš nič dôležité, však nie?“

„Kdeže, drahá teta.“

„Výborne,“ – odvetila obstarožná dáma rázne a zazvonila, aby priniesli bábovku, o ktorej sme vedeli, že bude chutiť ako piliny. Bože môj, pomyslel som si neskôr, po množstve rokov a koláčov, koľko pozornosti a chochmesu treba, aby sa zakaždým, spoľahlivo a solidne, varilo tak na hovno.

Ein Wintermärchen

Problémom problému je väčšinou jeho jestvovanie alebo nejestvovanie, či je, alebo nie je, presnejšie, že nemáme možnosť ho rozpoznať, nevieme, či chodíme po tenkom ľade, zatiaľ čo pod nami zlostne mumre urazená rieka. Chýbajúce otázky – to je metaprblém. Preto má pravdu smelý Wittgenstein – hoci slová prekrúca, *používa* tak, že ak vôbec niekto, tak nech je to práve on, kto má pravdu, a keď sa predsa len vyskytne nejaký problém, a problém sa vyskytne, a je zle, mlčí, a dojatý pripíše k dobru svojej pravdy ticho –, má pravdu, keď vraví, že *záhad* niet. Lebo ak sa otázka dá položiť, tak sa *dá* aj zodpovedať. Skepticizmus (teda) nie je nespochybniteľný, ale celkom nezmyselný, lebo chce pochybovať tam, kde sa pochybovať nedá. Veď pochybnosť sa vyskytuje len tam, kde sa nachádza otázka; a otázka je len tam, kde je aj odpoveď, a tá sa vyskytuje len tam, kde *sa dá čosi povedať*. Cítíme, že hoci dokážeme zodpovedať všetky *možné* vedecké otázky, vôbec sa tým nedotýkame svojich životných problémov. Potom nám však nezostanú žiadne ďalšie otázky a presne to bude odpoveď. Riešením životného problému bude, ak problém zmizne.

Ale tam sme ešte nedospeli (a mimochodom, onen Wittgenstein neskôr vrazil aj inak).

Heine, ten „neprijemný mozog“ (Engelsov pichľavý výraz, ktorému nechýba štipka žiarlivosti), sa cez Aachen a Kolín vydá na sever, nie náhodou, veď mieri rovno do Hamburgu k svojmu dobrému Hoffmannovi. Prečo by sme teda považovali hlásenie o Donaueschingene za chýbajúce? Básnik zrejme v Donaueschingene nebol, rovnako ako v New Yorku, a výrazne neprispel ani k rozvoju výroby umelých hnojív a podobne. Čo je, čo nie je.

Náhoda je bohyňa hlupákov – boli bývali veľkoryso vravievali naši otcovia, keď sme rozbili posledný, nepodstatný kus rodinného porcelánu a na obranu si nasadili na tvár „okázalú masku náhody“. Nešikovnosť, počuli by radi naši otcovia a rovno na mieste by nám prostredníctvom guľky zaraz odpustili. Zakaždým tak činia.

Heineho epochálne dielo *Nemecko (Zimná rozprávka)* sa mi dostalo do rúk vo vydaní zaopatrenom vynikajúcim poznámkovým aparátom, vyšlo vo februári roku 1956 vo vydavateľstve Országos Béketanács, ilustrované dreverytmi sovietskeho umelca G. Ečejstova, v edícii Békebizotságok Kiskönyvtára (Knižnica mierového výboru). Nevenoval som tomu príliš veľkú pozornosť, len som si poznačil, že s vedomím toho, čo sa neskôr udialo, trávil Heine takpovediac podozrivo veľa času medzi Aachenom a Kolínom, a to začiatkom (medzi 4. a 10.) októbra 43., neskôr tiež cestou späť (z Hamburgu do Paríža) v decembri (medzi 8. a 14.), rovnako aj v lete 44. roku (takmer celý týždeň). *Náhodou som si nalistoval* nepatrný filozofický skvost Miklósa Várhegyiho, ktorý si berie na mušku dve Heineho vety? či aforizmy? (Čo sa mňa týka, aforizmov

sa obávam, desím sa viet, ktorých jasnou ambíciou je obsahovať pravdu.) Várhegyi natrafil na Heineho oprsky v *Ehe bei Tageslicht*.

Vtedy som zrazu zbystril. Veď ono periodikum pondelkového, no búrlivého života nebolo ničím iným ako donaueschingenským literárnym úletom, capím poskokom (vyšli tri čísla s vročením 1827 a 1828) Wolfganga Menzela. Kto by sa odvážil tvrdiť, že nebolo nečakaným prekvapením nájsť Heineho – ktorý naozaj nebol „a grave man“ (Rómeo a Júlia, III. dejstvo) – v Menzelovom plátku, ba nie je zveličením tohto Menzela označiť za reakcionára, čo sa pustil do Goetheho a horlivo brojil proti politickému a literárnemu hnutiu „Mladé Nemecko“ a „francúzskemu vplyvu“, ktorý sa v ňom zračil, konkrétne proti Ludwigovi Börnemu a proti Heinemu. Ten bol radšej dlžný svojmu strýkovi ako niekomu cudziemu, a v roku 1837 napísal pamflet proti Menzelovi s názvom *Über den Denunziaten* (O denunciantoch).

Ako vysvitlo, onen škandálik, ktorý som vyňuchal, sa ukázal ako banálny v porovnaní so skutočným objavom. Dvaja mladí ľudia najprv spolu, potom osve. (Koľko podobných situácií dnes vidíme všade navôkol, že vyprchá vonkajšia sila, čo ľudí k sebe tísia. Nazdali sme sa, že je to priateľ, pritom to bol len ktosi na úteku. A v súvislosti so zrýchleným dychom na našom krku: nachádzali sme sa v mýlkach!)

Várhegyi umne poznamenáva: byť niekým je len otázkou *odhodlania*. Toto odhodlanie môžeme pristihnúť na moste, ktorý sa klenie medzi dvoma nájdenými vetami. Vecne: v hre je voľba medzi Dunajom a Rýnom, a to je bod, v ktorom sa Heine javí ako: Nemeč. Výlučne Nemeč. Čo je – teda byť niekým – predsa len paródia. (Vid' Marxov list.)

No kto by väčšmi potreboval Paríž ako Nemec? Veď Paríž, francúzsky, nie nemecký, má zmysel a význam vtedy a len vtedy, ak má zmysel a význam aj Nemec. Čím viac haní svoj hanebný národ, tým väčšmi ho miluje! Čo mu síce nebudeme vyčítať, no dôležitosť určenia tohto horizontu nepremárnime, a nech to znie ako chce čudne, hoc Heine mal povest' odvážneho muža, badať na ňom náznak zdesenia z vlastného národa, i keď ten náznak je preveľmi veľkorysý i vyberaný. Možno by bolo zavádzajúce naznačiť náš pocit neuspokojenia a odkázať na Hölderlina (ktorého báseň s názvom Ister končí nasledovne: že čo tok činí, nevie nik), takže pridajme tiež Goetheho, ktorý napísal Farbenlehre, pričom Lehre je blbosť, tak ako je, a umocnime to, čo je neumocniteľné: Goetheho.

No započúvajte sa do melódií Heineho Deutschlandu, a budeme počuť veľkého vlastenca:

Tu ja som doma, ach ten vzduch!
Horiacu tvár oviali splíny!
A toto blato na cestách, to
je chliev mojej domoviny!

Kôň chvostom švihá si sem a tam
v papuli zvyšky olovrantu
a kobylince veru krásne má
sťa jabĺčka pre Atalantu!

No navráťme sa k nášmu pátraniu.

Várhegyiho prvý objav (z prvého čísla): „*Medzi Donaueschingenom a Brailou: toto je jediné zmysluplné označenie tohto momentu.*“ Hľa, aký úvod! Silné reči mladého muža, no aj viera, otvorenosť a nerozhodnosť! O čo rezignovanejšie

vraší o pol roka (v treťom čísle časopisu), vyzbrojený smútkom poznania, a bez zveličovania, so zdesením z nutnosti rozhodovať: „Aký by bol Rýn (Dunaj) bez Dunaja (Rýna)? – Alebo práve od takýchto otázok sa mi prevracia žalúdok?“

Nie, nie! Nebude nám na grcanie, radšej nech sa nám oprie vietor do plachát! Nepramení azda problém nemeckej orientácie strednej Európy práve tu? V nutnosti *vol'by* Dunaj, či Rýn? Lebo darmo je Dunaj spočiatku nemecký (aj nemecký), obyvateľ Ulmu vidí len po Regensburg, Regensburčan len po Pasov, a Pasovčania sú slepí. Nie je azda v tomto vodopise história posledných sto rokov? (Plus s odbočkami niekoľkých miliónov mŕtvych smerom k Donu a Spréve...)

Že netárame do vetra, dokazuje zverejnenie listu Walthera Victora (Marx und Heine, Berlin, Henschel, 1953); list hovorí sám za seba, úvodom by sme však zdôraznili ono paradigmatické prešľapovanie na mieste, ktoré charakterizovalo Heineho pri prameni Brigach, onú všeeurópsku nedoriešenosť, nenazýval by som ju dilemou, skôr *ambivalenciou*, ktorú znamenali malé krôčiky na onom rozvodí (aj keby sme odhliadli od momentálnej Marxovej straty prestíže...) Z listu sme vynechali podrývanie týkajúce sa Engelsa (príčiny sme už naznačili); Milý Marx! je v origináli Liebster Marx!, takže prívlastok vlastne ani nie je „milý“, ale najvyšší stupeň výrazu, teda „najmilší“, čo sa však v maďarských listoch nenosí. Heine presne rozpoznal váhu veci, nie náhodou je dojem aj po 17 rokoch taký jasný a živý. Bol to okamih veľkej porážky, keď sa z Heineho stal chlap! List:

Liebster Marx!

Znova ma sužuje fatálny očný neduh, kvapkám si do

očí každé ráno – akoby som sa sprchoval, no azda sa čo-to ujde i do mojich slepúšskych očí. Môj škrabopis mi preto odpustí. Ani sám nedokážem prečítať, čo som napísal – no my, na to aby sme si porozumeli, nepotrebujeme predsa zálahy znakov.

Mladý priateľu! Netvrdil by som, že Vaše výčitky nie sú na mieste, a preto Vás nežiadam o zhovievavosť. No mali by ste vedieť, že ja som ja, preto kráčam tade, kade dokážem. (A pán Goethe nech si ide, kade chce...) Darmo odo mňa čosi *chcete*. Čosi chcú všetci. Dovolím Vám, vyberte si zo mňa, a keď to nejde, mávnite rukou.

Vaše poznámky o Dunaji sú závratné, takmer desivé. No teraz hovoríte s niekým, kto sa po prvý raz pred 17 rokmi a odvtedy tak ponížujúco často prechádzal (no nepremával hore-dolu) po Bregských kopcoch, ani nie tak aby našiel počiatky, skôr aby ich pozoroval. Žeby pán-boh stvoril onú hmlu iba pre mňa? Možno. No majte na pamäti, ja nikdy nie som a nikdy som nebol cynický. Som len starý slepučký básnik. Ach, aké zúfale je byť niekým! A ja som, viem to.

Mňa teda nezaujíma, len mi je akosi blízka rozorvanosť, ktorou rieka začína; a ani prinajmenšom nie je prekvapivé, že ju sprevádza celú, len si spomeňte na Židov.

Ale na nich myslieť nechcem. Bolo by to na mňa príliš. Akiste by bolo menej náročné zastávať tézu, že Dunaj nie je, sú len Breg a Brigach! Takže Dunaj je len fikcia. Poézia. Keď sa prechádzam o sto metrov vyššie, malá Elz sa púšťa k Rýnu, smerom k praotcovi Rýnu. Dunaj je sonet, spôsob prejavu, je diskurz. Ja sa dívam na Elz, priznávam sa Vám.

Ak môžem, prichádzam sem, doprostred žblnkania a do vetra vypúšťam zlostné vetičky. Nemyslíte si, že som

sentimentálny. Kto to všetko dokáže vidieť *vedno*? Každého obmedzujú rybárske predpisy. Už ani neviem, kto na 28. strane nemeckého vydania Vašej knihy vraví, že Dielhelm spomína istú krčmu na ceste do Freiburgu, kde z odkvapov z jednej strany vyteká voda do Rýna a z druhej do Dunaja. Tak ja tým odkvapom nie som.

Som šťastný, že budem odtiaľto preč. Svoju manželku som už vopred poslal do Francúzska k matke, ktorá je na smrteľnej posteli.

Zbohom, drahý Priateľu.

Z čistého srdca:

H. HEINE

PS: Keby nebolo Dunaja ako veľkého integrátora, kde by boli Habsburgovci? Nikde. No *neodvážim sa* tvrdiť, že ani Európa by nebola nikde. A nesúhlasím s tým, že dejiny skončili. Alebo že sú mŕtve.

Majte na pamäti: rozdiel medzi vodou a riekou je, že rieka má pamäť, minulosť, dejiny. Vývoj nejestvuje. Príbeh nejestvuje. Ale jestvuje osud.

Napište Hessovi. Separát pošle Campemu. Ale nestrácajte trpezlivosť. Zostarnite trochu. Pomaly budem ako ženská autorka. Poznáte to?! Jedno oko jej spočíva na papieri, a druhé vždy na nejakom mužovi. Okrem grófkky Hahn-Hahn, ktorá má oko len jedno.

Vám oddaný H. H.

Čo dodať k tejto plytkine? Ukončíme ju Várhegyiho príkrou modlitbou: Najsmiešnejším a najmárnejším úsilím je, keď sa ľudský tvor snaží vytvoriť chaos... Boh – pars pro toto...